

А. К. Сәдібеков^{1,2}

¹Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Түркістан, Қазақстан.

²Нью-Йорк Киноакадемиясы, Нью-Йорк, АҚШ
E-mail: askat.sadibekov@yu.edu.kz, as.sadibekov@student.nyu.edu

Деректі фильм теориясын оқытудағы Америка тәжірибесі

Аңдатпа. Телевизиялық журналистика жанрларының бірі – деректі фильм. Деректі кино өнерінің тарихы да кино өндірісімен қатар дамып келеді. XIX ғасырдың екінші жартысында өз дамуын бастаған киноөнерінің бұл жанры Еуропа, КСРО, АҚШ жерінен бастау алады. Қазіргі таңда деректі фильм үлкен даңғылға түскен телевизия жанры. Алғашқы жылдары деректі кино болып қана аталған жанр, қазіргі таңда өз ішінен түрі мен мазмұнына, хроносы мен дерегіне, мақсаты мен мүддесіне орай бірнеше түрге бөлініп жүр. Бұл заңдылық. Мақалада АҚШ тәжірибесіндегі деректі фильмнің теориясын зерделеуге ден қойылады. Қазіргі таңда әлемнің ең дамыған мемлекеті ретінде АҚШ журналистикасы көшбасшы. Мақаламызда Американдық журналистерді даярлауда, деректі фильм теориясын оқыту тәжірибесіне шолу жасалады. Деректі фильмнің жіктелуі мен мазмұндық түрленуінің негізгі 6 түріне тоқталып, оларды жеке-жеке талдауға тырысамыз. Сонымен қатар, АҚШ деректі кино өнерінің даму тарихына әлемдік киногерлердің шығармашылық байланыстарымен қабыстыра шолу жасалады. Зерттеу барысында Американдық танымалы киногерлердің өнері мен шығармашылығымен танысып, талдауға ден қойылды. Олардың қатарында Роберт Флаэрти (Robert Joseph Flaherty), Томас Эдисонның (Thomas Edison), Марк Динтенфасс (Mark Dintenfass), Гас Беккер (Gus Becker), Ричард Косцарский (Richard Koszarski), Джон Грирсон (John Grierson), Маргарет Бурк-Уайт (Margaret Bourke-White), Ральф Штайнер (Ralph Steiner) және т.б. киногерлер бар.

Түйін сөздер: деректі фильм теориясы, түрлері, тарихы, АҚШ кинематографтары.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7174-2023-145-4-83-95>

Кіріспе. Деректі киноның даму тарихына үлкен серпіліс берген тұлғалардың дені еуропалықтар болды. Әсіресе Франция мен Британия, КСРО киногерлеріне басымдық беріледі. Бұл әлемдегі көркем кино және деректі киноның қалыптасу тарихына қатысты деректерге негізделеді. Дейтұрғанмен деректі киноның қалыптасуына дейінгі кезеңде өте көп тәжірибелер өткен.

Американың деректі киносының даму тарихында көп аталатын киногер Роберт Флаэрти (Robert Joseph Flaherty) есімі [1]. Роберт АҚШ киносының дамуында өзіндік із қалдырған. Оның өз дәуірінде әлемге танылған және АҚШ деректі киносының бастауы болған «Нанук солтүстіктен» (Nanook of the North, 1922) [2] аталатын фильмі 1922 жылы түсірілді. Фильмде солтүстік тұрғындары – эскимостардың өмірі бейнеленген. Бүгінде

Америка деректі киносының тарихы Роберт Флаэртимен тікелей байланыстырылып жазылып жүр.

АҚШ киномотографиясының тарихи отаны ретінде Нью-Джерси штаты аталады. XIX ғасырдың аяқ жағында штаттың шығыс жағалауындағы Форт-Ли (Fort Lee) Америка киноөндірісінің астанасы болды. Кәрі құрлық киноөндірісі XIX ғасырдың соңына таман Томас Эдисонның (Thomas Edison) Нью-Джерси, Уэст-Оринджде (West Orange) құрған «Black Maria» аталатын киностудиясынан бастау алды [3].

Осылайша Форт-Ли (Fort Lee) АҚШ киноиндустриясының отаны болды. 1907 жылы «Kalem Company» осы жерде кино түсіре бастады. Мұның ізін ала 1909 жылы қазіргі «Universal Studio»-ның негізін қалаушы «Champion Film Company» құрылды [4]. 1910-1920 жылдары Форт-Лиде (Fort Lee) «Independent Moving Pictures Company», «Peerless Studios», «The Solax Company», «Éclair Studios», «Goldwyn Picture Corporation», «American Méliès (Star Films)», «World Film Company», «Biograph Studios», «Fox Film Corporation», «Pathé Frères», «Metro Pictures Corporation», «Victor Film Company» және «Selznick Pictures Corporation» деп аталатын киностудиялар жұмыс істеп тұрды. Бұл Американың бүгінгі дамыған киноөндірісінің бастауы болатын [4].

АҚШ, Канада, Британия деректі кино өнерінің дамуында Джон Грирсон (John Grierson) есімі қоса аталады. Себебі, ол ғылыми айналымға «Деректі фильм» (Documentary) терминін енгізген болатын. Қазіргі таңдағы «Деректі кино» жанрының ұғымы мен ережесін негіздеген қайраткер ретінде аталады. Бұл ұғымды 1926 жылы түсірілген Роберт Флаэртидің (Robert Joseph Flaherty) «Моана» (Moana, 1926) [5] аталатын фильміне жазылған рецензиясында алғаш рет «Деректі фильм» (Documentary) сөзін қолданады деп зерттеушілер жазып жүр [6,151-б.] Дейтұрғанмен «Documentaire» француз тілінен келген сөз. Сондай-ақ, бұл сөзді кино саласында Джон Грирсонға (John Grierson) дейін қолданылған болатын деп жазады Марк Терри (Mark Terry). Ол өзінің «Кино саласындағы «Деректі фильм» сөзінің этимологиясы: ағылшын тілінде Грирсонға дейін қолданылуы» (The Etymology of the Film Word «Documentary»: A Pre-Griersonian Use in English (2019) тақырыбындағы мақаласында «Documentary» сөзі Джон Грирсонға (John Grierson) дейін 19 жыл бұрын қолданылған деп жазады [7].

Джон Грирсон (John Grierson) деректі киноның негізгі айшықтаушы құралдарын «Моана» (Robert Joseph Flaherty. «Moana», 1926), «Түрксіб» (Victor Turin. «Turksib», 1929) және т.б., фильмдерін талдау арқылы жеткізеді. 1932 жылы Британияның «Cinema Quarterly» аталатын журналында «First Principles of Documentary» тақырыбында мақаласын жариялады. Осы мақалада алғаш рет «Деректі фильм» терминін атап, жоғарыдағы киноларды талдап шығады. Және бұл мақаласында деректі киноның негізгі анықтамаларын былай атап көрсетеді: «So far we have regarded all films made from natural material as coming within the category. The use of natural material has been regarded as the vital distinction. Where the camera shot on the spot (whether it shot newsreel items or magazine items or discursive «interests» or dramatized «interests» or educational films or scientific films

Robert Joseph Flaherty
(1884-1951 жж.)

John Grierson
(1898-1972 жж.)

proper or Changs or Rangos) in that fact was documentary» [8,99-б.]. «Маона» (Robert Joseph Flaherty. «Moana», 1926) және «Түрксіб» (Victor Turin. «Turksib», 1929) фильмдерінен мысалдар келтіре отырып деректі фильмге тән ерекшеліктерді атап көрсетеді [9,67-б.]. Ең басты ерекшелігі ретінде туындының шынайылыққа құрылатынын, ешбір дүниені ойдан құрмайтынын, драматизацияланбайтынын, тек суреттеу арқылы түсірілетінін жазады. Өз сөзінен оқысақ: «These films, of course, would not like to be called lecture films, but this, for all their disguises, is what they are. They do not dramatize, they do not even dramatize an episode: they describe, and even expose, but in any aesthetic sense, only rarely reveal. Herein is their formal limit, and it is unlikely that they will make any considerable contribution to the fuller art of documentary» [8,100-б.],-деп жазады «First Principles of Documentary» мақаласында.

Жер жүзіндегі бүгінгі кино және деректі фильмнің дамуында өзіндік үлес қосқан киногерлердің аты қазіргі таңда кино тарихында алтын әріптермен жазылады. Бұлардың қатарын Джон Грирсон (John Grierson) бастайды. Ол Британияның деректі киноөндірісін мемлекеттік қолдау мекемесін 1930 жылдары басқарды. Осы секлді Дзига Вертов Кеңес Өкіметі киноөндірісін 1920 жылдары басқарған, ал Паре Лоренц (Pare Lorentz) 1930 жылдары Америка Құрама Штаттарының кино саласын дамытты. Бұл аталғандардың әрқайсысының деректі фильм өнерінің қарыштап дамуында өзіндік зор үлесі бар [10,123-б.].

КСРО кино саласына жаңашылдық енгізіп, әлемде фильм жасауда алға жетелеген Дзига Вертов болды. Кеңес Одағының құрылу кезеңінде социалистік идеологияны жаңа леппен жүргізу ісінде Вертовтың еңбегі орасан. Ол КСРО киноөндірісінің жаңа қырынан дамуына мол күш салды. Оның есімі бүгінгі деректі киноның даму тарихында жоғары бағаланады. Десек те 1920 жылдары киногер көпшіліктің талқысына түсіп сыналды. «Дзига Вертовтың шығармашылық тәжірибелерін сын көзіне ала отырып, хроника мен деректі киноның тек оқиғаларды, көріністерді пленкаға түсірумен ғана шектелуі керек деген жаңсақ пікірлер айтылды. Белгілі сыншы В.Шкловский: «Вертовтың фильміндегі көрініс тапқан паровоздың бүйірінде жазылған нақты нөмірін көргім келеді. Өйткені хроника нақтылықты сүйеді»-десе, белгілі киносыншы В.Третьяков В.Шкловскийдің пікірін қолдап, деректі материалдың көркемдік тұрғыда берілуі біржақтылыққа ұрындыратыны туралы айтады. С.Эйзенштейн Дзига Вертовтың фильмдерін өткір сын көзіне алады. Ол Вертовтың фильмдерінің көрерменге тигізетін әсері аз, жадағай импрессионизмнің басымдылығы үшін кінәлады» [11,205-б.].

Дзига Вертов
(1896-1954 жж.)

Зерттеу әдістері. Зерттеу барысында әлеуметтік-гуманитарлық зерттеу әдістері жүргізілді. Теориялық деңгей әдістері қолданылды. АҚШ және КСРО-ның деректі фильм теориясы мен тәжірибесінің қалыптасу тарихына қосқан үлестері айқындалды. Сондай-ақ, зерттеу барысында АҚШ, КСРО, Қазақстан, РФ, Англия еңбектеріне шолу жасалды.

Талқылау. 1930-1940 жылдары АҚШ киноөндірісін дамытуға арналған үлкен қадамдар жасалды. 1930 жылы Нью-Йоркте киногерлер мен фотографтарды кәсіби дайындайтын ұйым құрылды. Басты мақсат, АҚШ өмірін боямасыз материалдармен «шынайы картина» арқылы танытуға үйрету еді. Мемлекеттің идеологиялық бағытын осы өнер арқылы нәтижелі табыстарға қол жеткізуге болатындығын сол уақыттағы қайраткерлер жақсы білді. Осы себепті фото-кино саласындағы кіл мықтыларды бір арнаға жинап, күшті дұрыс бағытта пайдалануға бет бұрады. Аталған ұйымның қатарында АҚШ-тың сол тұстағы өте беделді кәсіби азаматтары болды. Олар: Маргарет Бурк-Уайт (Margaret Bourke-White), Ральф Штайнер (Ralph Steiner), әйгілі фотографтар; Элиа Казан (Elia Kazan), Берджесс Мередит (Burgess Meredith), Джеймс Кэгни (James Cagney), актер Славко

Воркапич (Slavko Vorkapich) және т.б. Олардың арасында кино теоретиктері мен монтаж эксперттері бар еді [12.93-б.].

Жоғарыдағы кәсіби мамандардың тәжірибелерін алған жаңа киногерлер мен фотосуретшілер Америка киноөндірісінің жылдам дамуына мол септігін тигізді. Мемлекеттік идеологияны қоғам алдында дұрыс жарнамалау тетіктері мен әдістері дамытылды. Осы себепті фото және кино бағытында едәуір алға жылжу байқалды.

II Дүниежүзілік соғыс бүкіл әлем мемлекеттерін технологиялық және экономикалық жағынан біраз құлдыратып тастады. XVIII ғасырдың екінші жартысынан бастап үлкен қарқынмен дамып келе жатқан көптеген ғылыми-технологиялық тәжірибелер тоқтады, технология жұмысы тежелді, тіпті артқа кетті десе де болады. Өйткені осы жылдары КСРО және Еуропада көптеген өнертапқыштар мен ғалымдар, кәсіби мамандар соғысқа алынды. Олар деректі киноларды таспалады. Бұл жылдары деректі фильм жоғары бағаланды және дамыды. Себебі соғыс алаңынан түсірілген деректі фильмдер елдің жеңіске деген сенімдерін күшейтіп, тыл жұмыстарын қуаттандыруға, жауынгерлерді рухтандыруға үлкен серпін берді.

АҚШ-та деректі киноөндірісі соғыс жылдарында халықты жан-жақты ақпараттандыру құралы ретінде танылды. Осы жылдары кино халықтың ең қалаулы рухани күшіне айналды. Кино тұрғындардың көңілін көтеріп, аудиторияны шынайы көріністермен өзіне баурап алды. Соғыс өрті шарпыған елдердің өмірімен қоғамды ақпараттандыруда, халықты біріктіруде мемлекетке үлкен жәрдем берген осы деректі фильмдер еді [13].

1941-1945 жылдары Кеңес Одағында деректі фильмге үлкен көңіл бөлінді. Ұрыс алаңындағы шайқастар таспаланған деректі кинолар шетелдерде зор сұранысқа ие болды. Соның бірі И.Копалин, Л.Варламов түсірген «Мәскеу түбінде талқандалған неміс әскері» («Разгром немецких войск под Москвой», 1942) аталатын деректі киносы АҚШ-та жоғары бағаланды. Аталмыш киноны Америка өз кинотеатрларында «Мәскеу жауапты соққы жасайды» («Moscow Strikes Back (1942)» деген атаумен көрсетті. АҚШ кинематографтарының зор ықыласына бөленген бұл фильм, 1943 жылы КСРО кино тарихында алғашқы болып «Ең үздік деректі фильм» аталымы бойынша «Оскар» сыйлығын алды [14].

II Дүниежүзілік соғыс жылдары деректі фильмнің шынайы кино саласының дербес жанры ретінде қалыптасуына үлкен сеп болды. Дәл осы жылдары кинооператорлар мен режиссерлердің, сценаристердің, кинотехниктердің тәжірибелік дағдылары әбден ысылды. Себебі, мемлекеттік тапсырыстар мен міндеттер қойылды. Жоғарыда айтып өткеніміздей, әлем назарын аударған ұрыс қадамдарын халыққа және әлемге боямасыз жеткізудің ең нанымды құралы деректі кинолар еді. 1944 жылы «Союзинторгкино» әлемнің 14 елінде арнайы өкілдерін ұстаған. 1941-1942 жылдары шетелге 1016 кино, оның ішінде 176 толықметражды көркем фильм, 840 хроникалық және қысқаметражды фильмдер шығарылды. Бұл Кеңес Одағының халықаралық кинематографиядағы үлкен жетістіктері еді [15]-деп жазады М.И.Косинова өз мақаласында. Бүкіл мемлекеттердің мәдени байланыстарын қоса атқарған деректі фильм жанры халықаралық деңгейдегі байланыстардың нығаюына септігін тигізді. АҚШ және КСРО киногерлер арасында үлкен тәжірибе алмасу даңғылы орнады.

Деректі кино жанрының қалыптасу тарихында елеулі орын алған 1930-1950 жылдарда жанрдың теориялық формуласы беки түсті. Өйткені дәл осы кезеңде кино саласы дамып келе жатқан бүкіл елде деректі кино түсіруге басымдық берілді. Бұл өз кезегінде жанрды ішкі құрылысы мен теориялық мазмұны жағынан байытты.

1991 жылы американдық киносыншы, теоретик Билл Николс (Bill Nichols) өзінің көп жылдық зерттеулері мен тәжірибесі негізінде деректі фильмнің 6 түрін негіздеді. Олар: Поэтикалық (Poetic), Түсіндірмелік (Expository), Рефлексиялық (Reflexive), Бақылаушылық (Observational), Орындаушылық (Performative) және Қатысушылық (Participatory) деп аталады. Бұлардың әрбірінің өзіне тән ерекшеліктері бар. Кинозерттеушілердің пікірлеріне сүйене отырып, деректі фильмнің түрлеріне жекелей анықтама береміз.

Поэтикалық (Poetic) деректі фильм туралы жазған Вебстер «Ерекше стиль мен ритмді қолдана отырып, сезімдер мен идеяларды көрсетуде өзгеше қарқындылықты

білдіретін әдеби шығарма іспеттес» деп баға береді. Бұл фильмдердің басты ұстанымы өз аудиториясына көтеріңкі көңіл-күй мен сезім сыйлау болып табылады. Таспаланған бейнелердің үйлесімі, кадрдың мазмұн ашудағы мүмкіндігін толық қолдану, визуалды кескіндеменің дұрыс қолданылуы арқылы тақырыпты қосымша оқылған мәтінсіз ұқтыру. Поэтикалық деректі кинода музыкалық әрлеу де үлкен маңызға ие. Көрермендерге визуалды эффектілерге баса назар аудара отырып, шындықтың субъективті, дерексіз көрінісі көрсетіледі. Поэтикалық деректі фильмдер көбінесе түске, тонға, дыбыстарға және көңіл-күйге сүйенеді. Олар, әдетте, авангардтық кинематографиямен байланысты. Поэтикалық фильмдердің озық үлгілері ретінде мыналарды атауға болады: «Олимпия» (Leni Riefenstahl «Olympia» (1938), «Үй қара түсті» (Feroz Khan «The House Is Black» (1962), «Самсара» (Ron Fricke «Samsara» (2011), «Коянискаци» Godfrey Reggio «Koyaanisqatsi» (1982) [16; 17; 18].

Түсіндірмелік (Expository) деректі фильмнің мақсаты белгілі бір мәселені, оқиғаны, өмірдегі тылсымды т.б. белгісіз не болмаса аз ақпаратты дүниені зерттеу арқылы жағдайды толығымен анықтап, көрерменге түсіндіріп беру. Бір қарағанда фильм-эссе деп те түсінуге болады. Фильмде сценарий құрылып, кадрдан тыс мәтін, интервьюлер, түрлі визуалды материалдар, инфографикалық графикалар, мазмұнды мәтіндер мен нақыл сөздер де қолданылады. Бұған ұзақ зерттеулер мен көп ақпараттар қамтылған мына фильмдер мысал бола алады: «Мұз басқан планета» (David Attenborough «Frozen Planet» (2011), «Нанук солтүстіктен» (Robert Flaherty «Nanook of the North» (1922), «Пингвиндердің наурызы» (Luc Jacquet «March of the Penguins» (2005), «Жайсыз ақиқат» (Davis Guggenheim «An Inconvenient Truth» (2006), «Шаңды тостаған» (Ken Burns «The Dust Bowl» (2012) [16; 17; 18].

Деректі фильмнің келесі түрі **Рефлексиялық (Reflexive)** деректі кино. Аудиторияға өзгеше бір әсер бере алады. Себебі мұнда деректі фильмді түсірген режиссер мен оператор кадрда көрсетіледі. Яғни шымылдық артындағы өмірді көре аламыз деген сөз. Фильмді тамашалау барысында жұмыс тобының іс-әрекеттері кадрге енеді, оператордың камерамен түсіріп жатқан сәті, режиссердің сценариспен түсірілімді талқылауы, фильмді монтаждау кезіндегі сәттері және т.б., қызықты, маңызды сәттерді көрермен де білетін болады. Мұндай фильмнің алғашқы нұсқасы және жарқын мысалы ретінде Дзига Вертовтың «Киноаппарат ұстаған кісі» («Человек с киноаппаратом» (1929) туындысын атауға болады. Фильмде Вертов қала өмірі мен тынысын таспалайды. Алайда өзінің осы фильмді қалай түсіргенін көрсетуге тырысқан. Осылайша, киноны көре отырып, екі мәселеге қаныға аламыз. Тақырып бойынша және фильмді түсіру барысындағы түрлі жағдайлардан ақпараттанамыз. Сол секілді «Кәдесый дүкені арқылы шығу» (Banksy «Exit Through The Gift Shop» (2010) аталатын фильм де аталмыш деректі киноның сәтті мысалы бола алады [16; 17; 18].

Деректі киноның **Бақылаушылық (Observational)** түрі де өте кең тараған. Бұл санаттағы фильмдер 1960 жылдары көптеп шыға бастаған. Кино зерттеушілер Бақылау фильмдерінің дамуына кино техникаларының эволюциясы қатты әсер етті деп пікір қалдырған. 1960-1970 жылдары камера мен диктофон біріктіріліп, камералардың шағын түрлері қолданысқа енеді. Осы техникалық үдеріс бұл фильмді түсіруде көп жеңілдіктер алып келген. Бұған дейін камераға түсірілген шараның дыбысы бөлек диктофонға жазылатын болған. Мұндай техникаларды арнайы студиялардан алып жүру өте қолайсыз еді. Бақылаушылық деректі фильмдерінің мақсаты белгілі бір құбылыс не оқиға, не болмаса кейіпкер өмірінен шынайы, жасандылықсыз, боямсыз, сценарийсіз, өзгеріссіз, ақиқат өмірді көрсетуге негізделеді. Тақырып бойынша абсолютті шындықты көрсетуге, кейіпкердің боямсыз өмірімен таныстыру үшін бақылайды. Мұндай деректі фильмдер ұзақ уақыт түсірілуі мүмкін.

Бостон режиссері Фредерик Уайзман (Frederick Wiseman) бақылау деректі фильмнің дамуына өзіндік үлес қосқан киногер. Өз ісінің шебері, атақты кинорежиссердің фильмдерінің негізінде бақылау деректі киноларының ерекшеліктеріне назар аударуға болады. Бұл фильмдерде ешқандай сұхбат сұрақтары мен кадрға түсініктеме, таныстыру

мәтіндері, кадр сыртындағы мәтіндер қолданылмайды. Ешқандай алдын-ала жоспарланған іс-әрекеттер жоқ. Фредерик Уайзманның (Frederick Wiseman) «Жоғары мектеп» («High School») (1968), «Әлеуметтік тұрғын үй» («Public Housing») (1997) фильмдері, сонымен қатар «Праимериз» (Robert Drew »Primary») (1960), «Артыңа қарама» (D.A. Pennebaker «Don't Look Back») (1967) сынды туындылар бақылаушылық деректі фильмдерінің үздіктері болып танылған [16; 17; 18].

Орындаушылық (Performative) деректі фильмі жоғарыда атап өткен Бақылаушылық деректі фильмінің түсірілуі жағынан қарама-қайшы келеді. Мұнда фильм режиссері бастан-аяқ өзі қатысады, өзі сценарийін құрады, өзі кадр сыртындағы мәтінін оқиды. Бір сөзбен айтқанда режиссердің шеберлігі мен тәжірибесіне байланысты түсіріледі. Режиссер өзі таңдаған тақырыпты ашу барысында өзінің қатысуы арқылы түрлі зерттеулерді жүргізеді. Мұндай фильмдердің ең жақсы мысалы ретінде Морган Сперлоктың (Morgan Spurlock) «Мен семізбін» («Supersize Me») (2004) туындысын ұсынады кинозерттеушілер. Деректі фильмде режиссер «McDonald's» фаст-фудының адам ағзасына тигізер зияны мен зардабын дәлелдеу үшін өзін сынақтан өткізіп, 30 күн бойы фаст-фудт тұтынады. Ағзасының сынаққа дейінгі және кейінгі медициналық тексеріс нәтижелері мен арнайы дәрігерлердің қорытындылары негізінде аталмыш тағамдардың зиян екендігін дәлелдеп шығады. Дәл осы астан жылына қанша кісінің қайтыс болатынын, неше жанның ауруға ұшырайтынын және семіздік ауруына шалдығатынын нақты статистикаға сүйене отырып, фильмді аяқтайды. Бұл фильм көп аудиторияға өз әсерін тигізген. Орындаушылық деректі фильмдерінің мақтаулы мысалы ретінде «Әлеуметтік желідегі достық» (Ariel Schulman, Henry Joost «Catfish») (2010), «Түн мен тұман» («Night and Fog») (1956) аталатын фильмдерді атауға болады [16; 17; 18].

Билл Николс (Bill Nichols) өз зерттеуінде **Қатысушылық (Participatory)** деректі фильм түрін де атап жазады. Ол бұл фильмдерді 1960 жылдары түсіріле бастаған деп өтеді. Кино технологиясының жетілуімен бірге келген бұл фильмнің түрі өзгелерден басқаша дейді. Бұл фильмді түсіру барысында режиссер өзі зерттегелі отырған объектіге қосылады, яғни фильмнің ішіне бастан-аяқ қатысады. Кез-келген тақырыпты көрерменге жеткізу үшін сол нысанның ішінде өзі жүреді. Билл Николс (Bill Nichols) қатысушылық деректі фильмді теориялық жағынан негіздей отырып, мұндағы басты мазмұн мен өзегін мына сөздермен ұғындыруға тырысады. «I speak about them to you» (Мен олар туралы сізге айтамын/түсіндіремін), «I speak with them for us (me and you)» [10,180-б.]. (Мен олармен біз (сіз және мен) үшін сөйлесемін) деген фоомуланы негіздеп жазды.

Фильмді түсіру барысында негізгі салмақ операторға түседі. Себебі, фильм режиссері кадр ішінде жүргендіктен, кез-келген сәтте кадрды дұрыс жоспарлап, ракустарын анықтауда шебер таспагер керек. Демек операторға фильмнің сәтті шығуына режиссермен бірдей жауапкершілік артылады. Соңғы 30 жылда жоғары қарқынмен дамып жатқан деректі фильмнің бұл түріне белгілі документалистер Майкл Мур (Michael Moore), Ник Брумфилд (Nick Broomfield), Луи Терудің (Louis Theroux) үлесі зор. Журналистік зерттеуге негізделген мұндай фильмдер сұранысқа ие. Себебі қоғамда түрлі қауесеттер мен алып-қашпа әңгімелердің көркін қыздырған тақырыптарды зерттеп, ақ-қарасын айырып беруде түсірілім тобына жоғары біліктілік керек. Қатысушылық фильмдердің мысалы ретінде зерттеушілер Майкл Мурдың «Колумбайнға арналған Боулинг» (Michael Moore «Bowling for Columbine») (2001), Ник Брумфилд «Курт және Кортни» (Nick Broomfield «Kurt & Courtney») (1998) еңбектерін ұсынады [16; 17; 18].

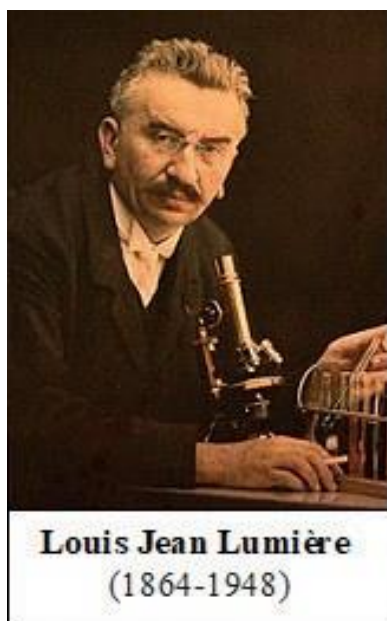
Нәтиже. Американдық деректі фильм теориясын зерттеуші Билл Николс (Bill Nichols) өзінің «Деректі киноға кіріспе» (Introduction to Documentary, 2010) еңбегінде деректі фильмнің көркем кинодан басты айырмасы ретінде оның нақты оқиға мен шынайы адамдар туралы болатынын және деректер мен дәлелдердің негізіне сүйене отырып, түсірілетінін жазған. Кинозерттеуші өз сөзінде: «Documentary films speak about actual situations or events and honor known facts; they do not introduce new, unverifiable ones. They speak directly about the historical world rather than allegorically»,-[10, 8-б.] деп жазады.

Деректі кино – бұл шынайы дүниені көрсету ғана емес, сонымен қатар біз тіршілік етіп отырған әлемді бізге таныстыру, көрсету. Деректердің негізінде әлемдегі түрлі құбылыстарды тереңірек танытуға арналған зерттеу жұмысы деп те қарауға болады.

Күнделікті өмірден көріп, біліп жүрген құбылыстарды деректі фильмнен қарағанда, біз өзіміз білгеннен анағұрлым көбірек мағлұмат аламыз, біз байқамаған, зер салмаған қырынан танымыз. Демек, фильм режиссерлері көрермен үшін ізденеді, зерттейді, тергейді, тінтіп ақиқатын ашуға тырысады. Бір фильмнің артында қаншама білік, қаншама еңбек жатыр. Қандай да бір тақырып не объектіні түсіру барысында деректі дұрыс қолдану, шынайы адамдармен тілдесу, бейтараптық мінезде болу режиссердің басты ұстанымы болуға тиіс.

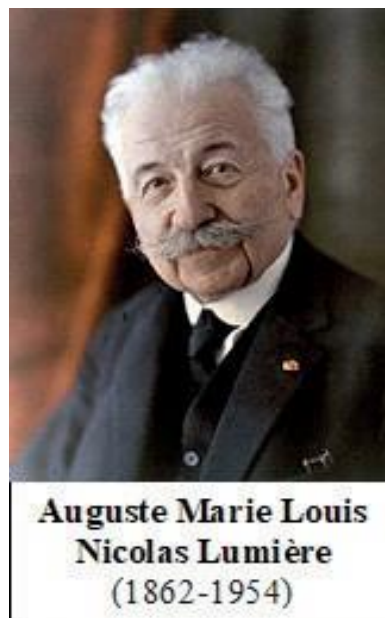
АҚШ киносыншысы деректі фильмді төмендегі мына басты 4 элементімен ғана толық болады дейді. Олар мынадай элементтер: Дәлелді деректер, Поэтикалық эксперименттер, Хабарлы баяндау, Көркем сөйлеу [19, 57-б.]. «We can, instead, identify four key elements that form the basis for documentary film. It is only when all four converge that a documentary tradition comes into being:

- Indexical documentation (shared with scientific images and the cinema of attractions)
- Poetic experimentation
- Narrative story telling
- Rhetorical oratory» [10,128-б.].

Louis Jean Lumière
(1864-1948)

XX ғасырдың бірінші жартысында деректі фильм мен көркем кино қатарласып дамыды. Алғашқыда киногерлер өз арасында деректі фильмнің көркем туындыдан өзгешелігін білгенімен, мұны өз алдына жанр ретінде таныған жоқ. Киносыншылар мен киногерлер мұны әртүрлі бағытта талдап жүрді. 1895 жылы ағайынды Люмерлер (Auguste Marie Louis Nicolas Lumière), (Louis Jean Lumière) алғаш рет қозғалысты үнсіз кино түсірген еді. Бұл фильм бүгінгі кино дамуының бастауы болды. Қазіргі таңда кино зерттеушілері бұл кісілерді «Киноның әкелері» деп атап жүр.

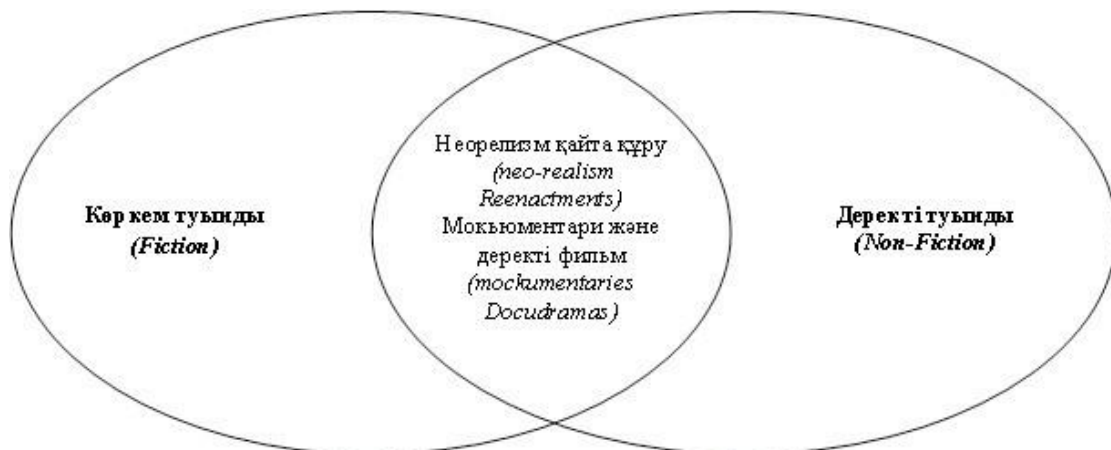

**Auguste Marie Louis
Nicolas Lumière**
(1862-1954)

Ағайындылардың «Ла-Сьота вокзалына поездың келуі» (L'Arrivée d'un train à La Ciotat) (1896) [20] аталатын фильмін деректі фильмнің қарлығашы деп те айтады деректі кино зерттеушілері. Бұл сөзімізге мына сөйлемдерді дәйек етеміз: «While scholars of early film have been much preoccupied with the emergence of storytelling and narrative, the dominant mode of early cinema, beginning with the first films of the Lumières in 1895, was the actuality, or what might be called “documentary before documentary» [21]. Демек ағайынды киногерлердің осы киносынан бастап деректі фильмнің негізі басталады. Америка зерттеушілерінің деректі фильмнің тарихына қатысты пікірлерінің негізіне сүйене отырып, деректі киноның шығу тәркініне жоғарыда келтірілген мәліметтер арқылы көз жеткізуге болады.

Қоғамға жаңа түсінік пен ұғымның, жаңалық пен инновацияның сіңіп кетуі лезде бола қоятын шаруа емес. Бұл әу бастан солай және солай болып қала береді. Қоғам кез-келген жаңалықты әбден үйренсікеннен, көзі жеткеннен соң ғана қабылдайды. Деректі кино ұғымы да ел талқысына біраз түскен болатын. Бұл туралы жоғарыда КСРО кинематографтарының

алғашқы туындысына айтылған сыннан дәйек келтірген болатынбыз. Бұл құбылыс АҚШ киногогерлерінің арасында да болды. Кино мамандары өзара біраз пікірсайысы орын алды. Тек 1932 жылы Джон Грирсон (John Grierson) «First Principles of Documentary» аталатын мақаласын жариялағаннан кейін ғана деректі фильм ұғымын қоғам қабылдай бастады. Ал 1940-1945 жылдардағы II Дүниежүзілік соғыс деректі киноның жұлдызын жаңдырды десе де болады. Бұл туралы деректерді жоғарыда айтып өттік. Ұзақ жылдар бойы талқыға түскен киноның деректі жанры даму даңғылынан түскен жоқ. Жанр өз ішінен бөліне бастады. Деректі кино мен көркем фильмнің басты ұқсастықтары, өзгешелігі, байланысы туралы мольнан жазып, негіздеп жүрген киносыншы Билл Николс (Bill Nichols) болатын. Бүгінгі АҚШ киногогерлері осы теоретиктің еңбегін басты құрал ретінде пайдаланады. Билл деректі киноны негіздеу барысында көркем және деректі туындылардың байланысын анықтап, қос шеңбермен ұғындырады (1-сурет). Дәл осы әдісті деректі және деректі емес фильмдердің байланысын нақтылауда да қолданады (2-сурет). Киносыншы мұндағы байланыстар туралы өз сөзінде былай деп жазады: «In contrast to neo-realism, reenactments, mockumentaries, and docudramas, although they adopt many fictional techniques and are generally considered fundamentally fictions, get roped into discussions of documentary. This is because reenactments typically occur as one part of a documentary or informational film and take much of their meaning and value from that larger context. Mockumentaries clearly engage in a teasing dialogue with documentary conventions and audiences' expectations, and docudramas draw much of their plot structure and character depiction from actual events» [10,145-б.].

1-сурет - Көркем және деректі туындылардың байланысы [10,145]

2-сурет - Деректі және деректі емес фильмдердің байланысы [10,146]

АҚШ кино зерттеушілері мен деректі фильм теориясын негіздеушілердің еңбектеріне сүйене отырып, деректі фильмнің 6 түрін таныдық (3-сурет). Мақаланы жазу барысында деректі кино түрлеріне жеке-жеке тоқталдық. Билл Николс (Bill Nichols) «Деректі фильмге кіріспе» (Introduction to Documentary (2010) аталатын еңбегінде деректі киноны Поэтикалық (Poetic), Түсіндірмелік (Expository), Рефлексиялық (Reflexive), Бақылаушылық (Observational), Орындаушылық (Performative) және Қатысушылық (Participatory) деп бөледі.

3-сурет - Деректі фильмнің түрлері

Қорытынды. Ғылыми мақаламызды қорыта келе, АҚШ деректі фильмінің теориясының XX ғасырдың бірінші жартысынан бастау алатынына көз жеткіземіз. Джон Грирсонның (John Grierson) «Documentary» деген лексикалық ұғымды теориялық тұрғыдан негіздеген «Деректі фильмнің бірінші қағидалары» (First Principles of Documentary (1932) аталатын мақаласынан бастап даму даңғылына түскеніне ғылыми деректерден қанықтық. Десек те «Documentary» сөзін кино бағытында Джон Грирсонға дейін қолданылды деген тұжырымға да кезіктік. Бірақ қазіргі Америка кинозерттеушілері аталмыш сөзді кино әлеміне Грирсон қосты деп жазып жүр. Біз де осылай қабылдағанды жөн көреміз.

Деректі киноның АҚШ кинематографтарының түсіре бастау тарихын жоғарыда жазып өттік. Қалай болған күнде де әлемдік кино саласының қатар дамығанына көз жетеді. Еуропа, АҚШ, Ресей, кейін КСРО-да XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында кинематография бірге дамыған. Себебі, сол уақыттағы киногерлер бір-бірімен тығыз байланыста болып, бәсекелесіп отырған. Кез-келген ортада бәсеке болса, даму болатыны шындық.

Америка киносы мен деректі фильмін тәжірибелік және теориялық тұрғыдан дамытуға үлес қосқан тұлғалардың қатарын бүгінгі зерттеушілер мына кісілермен байланыстырады.

Олар: Роберт Флаэрти (Robert Joseph Flaherty), Томас Эдисонның (Thomas Edison), Марк Динтенфасс (Mark Dintenfass), Гас Беккер (Gus Becker), Ричард Косцарский (Richard Koszarski), Джон Грирсон (John Grierson), Маргарет Бурк-Уайт (Margaret Bourke-White), Ральф Штайнер (Ralph Steiner) және т.б.

Әлемдік деректі кино АҚШ теориясымен дамып жатыр. Отандық деректі фильмдердің де бағыты осы теорияға негізделіп жүр. Себебі қазіргі таңда Халықаралық байқауларға ұсынылатын киноөнімдер АҚШ, Еуропалық тәжірибеге лайықталып түсіріледі. Осы себепті, бүгінгі таңда деректі фильм теориясын оқыту барысында дәрістерде АҚШ тәжірибесінің қамтылғаны дұрыс болады деп есептейміз. Үстірт қана емес терең, толық оқыту маңызды.

Әдебиеттер тізімі

1. Robert J. Flaherty [Electronic resource]. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_J._Flaherty# (Accessed: 15.03.2022).
2. Nanook of the North, 1922 [Electronic resource]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lkW14Lu1IBo> (Accessed: 15.03.2022).
3. Amith Dennis. "Before Hollywood There Was Fort Lee, N.J.: Early Movie Making in New Jersey". January 1, 2011 [Electronic resource]. URL: <https://j-entonline.com/before-hollywood-there-was-fort-lee-n-j-early-movie-making-in-new-jersey-a-j-ent-dvd-review/> (Accessed: 15.03.2022).
4. Fort Lee Birthplace of the Motion Picture Industry. Published by Arcadia Publishing. Fort Lee Film Commission, 2006.
5. Moana, 1926 [Electronic resource]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4fltbyhQwfU> (Accessed: 15.03.2022).
6. Ann Curthoys, Marilyn Lake. (Editors) Connected Worlds: History in Transnational Perspective. Australian National University Press, 2005.151 p.
7. Mark Terry. The Etymology of the Film Word "Documentary": A Pre-Griersonian Use in English. 2019 [Electronic resource]. URL: https://www.academia.edu/38657729/The_Etymology_of_the_Film_Word_Documentary_A_Pre_Griersonian_Use_in_English (Accessed: 15.03.2022).
8. Forsyth Hardy. (Edited And Compiled). Grierson on Documentary. With American Notes By Richard Griffith And Mary Losey. New York Harcourt, Brace And Company, copyright, 1947. 324 p.
9. Erik Barnouw. Documentary a history of the non-fiction film. 2nd Revised Edition. New York. Oxford University Press. 1993. 400 p.
10. Bill Nichols. Introduction to Documentary. Indiana University Press, 2010. 341 p.
11. Мұқышева Н. Деректі кино кейіпкерінің әлеуметтік уақыт бейнесін экранға «тасымалдаушы» ретінде атқаратын рөлі. // ҚазҰУ Хабаршысы. – 2010. - №1 (34). -204-208 б.
12. Betsy A. McLane. A New History of Documentary Film. Second Edition. Bloomsbury New York-London-New Delhi-Sydney. 2013. 428 p.
13. Entertainment industry during World War II [Electronic resource]. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Entertainment_industry_during_World_War_II (Accessed: 15.03.2022).
14. Веселова М.Н. Советский документальный кинематограф в годы Великой Отечественной войны: правдивое искусство ценой жизни. №88 (декабрь) 2020. Раздел: искусствоведение, культурология [Электронный ресурс]. URL: <https://sci-article.ru/stat.php?i=1607430368> (дата обращения: 15.03.2022).
15. Косинова М.И. Советская кинодипломатия и взаимоотношения кинематографий СССР и США в период Второй мировой войны // «Диалог культур». Политика и общество. 2016. - №3 (135) [Электронный ресурс]. URL: https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=36637 (дата обращения: 17.03.2022).
16. Bill Nichols' 6 Modes of Documentary. URL: <https://liftoff.network/bill-nichols-6-modes-documentary/> (Accessed: 17.03.2022).
17. Film Documentary Guide: 6 Types of Documentaries [Electronic resource URL: <https://www.masterclass.com/articles/film-documentary-guide> (Accessed: 17.03.2022).
18. 6 основных стилей документальных фильмов по Биллу Николсу [Электронный ресурс]. URL: <https://www.provideomontaj.ru/shest-osnovnyh-stilej-dokumentalnyh-filmov-po-billu-nikolsu/> (Accessed: 17.03.2022).

19. Сулейменова А.Э., Ишанова А.К. Факт и художественность в документальном кино (на примере телевизионных фильмов о Великой Отечественной войне). // Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия Журналистика. – 2022. - № 4(141). С.56-65.
20. L'Arrivée d'un train à La Ciotat, 1896. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9B1a7-JR0BU> (Accessed: 17.03.2022).
21. History of Documentary Film. [Electronic resource]. URL: <https://communication.iresearchnet.com/media/history-of-documentary-film/> (Accessed: 17.03.2022).
22. Kristin Thompson, David Bordwell. Film Art: An Introduction., 2012. 544 p.

References

1. Robert J. Flaherty [Electronic resource]. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_J._Flaherty# (Accessed: 15.03.2022).
2. Nanook of the North, 1922 [Electronic resource]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=lkW14Lu1IBo> (Accessed: 15.03.2022).
3. Amith Dennis. "Before Hollywood There Was Fort Lee, N.J.: Early Movie Making in New Jersey". January 1, 2011 [Electronic resource]. Available at: <https://j-entonline.com/before-hollywood-there-was-fort-lee-n-j-early-movie-making-in-new-jersey-a-j-ent-dvd-review/> (Accessed: 15.03.2022).
4. Fort Lee Birthplace of the Motion Picture Industry. Published by Arcadia Publishing. Fort Lee Film Commission, 2006.
5. Moana, 1926 [Electronic resource]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=4fltbyhQwfU> (Accessed: 15.03.2022).
6. Ann Curthoys, Marilyn Lake. (Editors) Connected Worlds: History in Transnational Perspective. Australian National University Press, 2005.151 p.
7. Mark Terry. The Etymology of the Film Word "Documentary": A Pre-Griersonian Use in English. 2019 [Electronic resource]. Available at: https://www.academia.edu/38657729/The_Etymology_of_the_Film_Word_Documentary_A_Pre_Griersonian_Use_in_English (Accessed: 15.03.2022).
8. Forsyth Hardy. (Edited And Compiled). Grierson on Documentary. With American Notes By Richard Griffith And Mary Losey. New York Harcourt, Brace And Company, copyright, 1947. 324 p.
9. Erik Barnouw. Documentary a history of the non-fiction film. 2nd Revised Edition. New York. Oxford University Press. 1993. 400 p.
10. Bill Nichols. Introduction to Documentary. Indiana University Press, 2010. 341 p.
11. Mukysheva N. Derekti kino keiipkerinin aleumettik uakyt beinesin ekranga «tasymaldaushy» retinde atkaratyn roli [The role of the character of the documentary film as a "carrier" of the image of social time to the screen]. KazUU Habarshysy [Bulletin of KazNU], 1, (34) 204-208 (2010). [in Kazakh]
12. Betsy A. McLane. A New History of Documentary Film. Second Edition. Bloomsbury New York-London-New Delhi-Sydney. 2013. 428 p.
13. Entertainment industry during World War II [Electronic resource]. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Entertainment_industry_during_World_War_II (Accessed: 15.03.2022).
14. Veselova M.N. Sovetskii dokumentalniy kinematograf v gody velikoi otechestvennoi voiny: pravdivoe iskusstvo tsenoi zhizni. №88 (dekabr) 2020. Razdely: iskusstvovedenie, kulturologiya [Soviet documentary cinema during the Great Patriotic War: true art at the price of life. No. 88 (December) 2020. Section: art, cultural studies]. <https://sci-article.ru/stat.php?i=1607430368> [in Russian]
15. Kosinova M.I. Sovetskaya kinodiplomatiya i vzaimootnosheniya kinematografii SSSR i SShA v period Vtoroi mirovoi voiny. «DIALOG KULTUR» Politika i obshestvo. №3 (135). 2016 g. DOI: 10.7256/1812-8696.2016.3.1251. Available at: <https://sci-article.ru/stat.php?i=1607430368> (дата обращения: 15.03.2022). [in Russian]
16. Bill Nichols' 6 Modes of Documentary. Available at: <https://liftoff.network/bill-nichols-6-modes-documentary/> (Accessed: 17.03.2022).
17. Film Documentary Guide: 6 Types of Documentaries [Electronic resource Available at: <https://www.masterclass.com/articles/film-documentary-guide> (Accessed: 17.03.2022).
18. 6 osnovnyh stilei dokumentalnyh filmov po Billu Nikolsu [6 main styles of documentary films by Bill Nichols]. Available at: <https://www.provideomontaj.ru/shest-osnovnyh-stilej-dokumentalnyh-filmov-po-billu-nikolsu/> (Accessed: 17.03.2022)./ [in Russian]
19. Suleimenova A.E., Ishanova A.K. Fakt i hudozhestvennost v dokumentalnom kino (na primere televizionnyh filmov o Velikoi Otechestvennoi voine) [Fact and art in documentary cinema (for example,

television films about the Great Patriotic War)], Vestnik Evraziiskogo natsionalnogo universiteta imeni L.N. Gumileva. Seriya Zhurnalistsika [Bulletin of L.N. Gumiliov Eurasian National University. "Journalism Series", 4(141), 56-65 (2022). [in Russian]

20. L'Arrivée d'un train à La Ciotat, 1896. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9B1a7-JR0BU> (Accessed: 17.03.2022).

21. History of Documentary Film. [Electronic resource]. Available at: <https://communication.iresearchnet.com/media/history-of-documentary-film/> (Accessed: 17.03.2022).

22. Kristin Thompson, David Bordwell. Film Art: An Introduction., 2012. 544 p.

A.K. Sadibekov^{1,2}

¹*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan*

²*New York Film Academy, New York City, USA*

The American Experience of Teaching Documentary Theory

Abstract. One of the genres of television journalism is a documentary. The history of documentary filmmaking develops in parallel with film production. This genre of cinema, which began its development in the second half of the XIX century, developed from Europe, the USSR, the USA. Currently, a documentary is a developed television genre. Documentaries are divided into several types depending on the type and content, chronos and facts, goals and interests. This is a pattern. The article focuses on the study of the theory of documentary film in practice in the USA. Currently, as the most developed country in the world, the US journalism is also leading. In the training of American journalists, a review of the practice of teaching the theory of documentary film is given. The article provides an overview of the practice of training American journalists, teaching the theory of documentary cinema. We tried to analyze individually 6 main types of a documentary in classification and meaningful transformation. In addition, a review of the history of the development of documentary films in the United States with creative contacts of world film heroes will be conducted. In the course of the study, the art and creativity of famous American movie characters were studied and analyzed. Among them are Robert Joseph Flaherty, Thomas Edison, Mark Dintenfass, Gus Bakker, Richard Koszarski, John Grierson, Margaret Bourke-White, Ralph Steiner, etc.

Keywords: Documentary film theory, Types, History, Cinematographers of the USA.

А.К. Садібеков^{1,2}

¹*Международный казахско-турецкий университета имени Ходжи Ахмеда Ясави, Туркестан, Казахстан*

²*Нью-Йоркская Киноакадемия, Нью-Йорк, США*

Американский опыт преподавания теории документального фильма

Аннотация. Один из жанров телевизионной журналистики – документальный фильм. История документального киноискусства развивается параллельно с кинопроизводством. Этот жанр киноискусства, начавший свое развитие во второй половине XIX века, развился из Европы, СССР, США. В настоящее время документальный фильм – это развитый телевизионный жанр. Документальное кино делится на несколько видов в зависимости от вида и содержания, хроносов и фактов, целей и интересов. Это закономерность. В статье основное внимание уделяется изучению теории документального фильма на практике США. В настоящее время как самое развитое государство мира лидирует и журналистика США. В подготовке американских журналистов дается обзор практики преподавания теории документального кино. В статье дается обзор практики подготовки американских журналистов, преподавания теории документального кино. Остановимся на 6 основных видах классификации и содержательной трансформации документального фильма и попробуем проанализировать их индивидуально. Кроме того, будет проведен обзор истории развития документального кино в США с творческими контактами мировых киногероев. В ходе исследования были изучены и проанализированы искусство и творчество известных американских

киногероев. Среди них Роберт Флаэрти (Robert Joseph Flaherty), Томас Эдисон (Thomas Edison), Марк Динтенфасс (Mark Dintenfass), Гас Беккер (Gus Becker), Ричард Кошарский (Richard Koszarski), Джон Грирсон (John Grierson), Маргарет Бурк-Уайт (Margaret Bourke-White), Ральф Штайнер (Ralph Steiner) и др.

Ключевые слова: теория документального кино, стили, история, кинематографы США.

Автор туралы мәлімет:

Сәдібеков А.К. – аға оқытушы, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан; Нью-Йорк Киноакадемиясының тағылымдамадан өтушісі, Нью-Йорк, АҚШ.

Sadibekov A.K. – Senior Teacher, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan; Trainee of the New York Film Academy, New York, USA.